

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۲

تحلیل تطبیقی شاخص های مسکن روستایی با استفاده از تکنیک *VIKOR*

نمونه موردی: دهستان های شهرستان دهگلان

مجتبی قدیری معصوم^۱، محمدرضا رضوانی^۲، حامد قادرمزی^۳، افشین بهمنی^{۴*}

۱-استاد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲-استاد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳-حامد قادرمزی، استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

۴-دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تهران، تهران، ایران

afshin.bahmani@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۱۱

چکیده

مسکن روستایی در ایران در مرحله گذار از سنت به معاصر است و به تبع این جریان، معماری و کارکرد این مسکن نیز دستخوش تغییراتی می گردد. ارزیابی شاخص های کمی و کیفی مسکن روستایی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و کالبدی، یکی از مهم ترین تکنیک ها جهت شناخت و تبیین سطح توسعه یافتگی مسکن روستایی است. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی مهم ترین شاخص های مسکن روستایی شهرستان دهگلان و اولویت بندی آن ها به لحاظ سطح کیفی است. نوع تحقیق کاربردی و ماهیت آن توصیفی-تحلیلی است و داده ها و اطلاعات مورد نیاز به دو روش اسنادی و مطالعه میدانی گردآوری شده است. سوال اصلی تحقیق این است که کدام یک از دهستان های شهرستان دهگلان از وضعیت مسکن روستایی مطلوبتری نسبت به سایر دهستان ها برخوردارند. جهت وزن دهی به شاخص ها از مدل تحلیل سلسله مراتبی (*AHP*) و برای اولویت بندی و رتبه بندی دهستان ها از تکنیک *VIKOR* استفاده گردیده است. یافته های تحقیق نشان داده که (۸۴/۸) درصد مسکن روستایی شهرستان به صورت نیمه مقاوم و غیر مقاوم بوده و فقط (۱۶/۲) درصد از کل مسکن روستایی شهرستان از استحکام سازه ای و مقاومت مطلوب در برابر سوانح برخوردارند و به لحاظ نوع تصرف واحد مسکونی، (۹۳/۱۸) درصد ساکنین دارای مالکیت عرصه و اعیان می باشند. نتایج حاصل از رتبه بندی بر اساس مدل ویکور بیانگر آن است که از لحاظ کیفیت مسکن روستایی، دهستان های ئیلاق جنوبی و قوری چای به ترتیب با ضریب Q (۰/۰۰۰) و (۰/۱۳۳) مطلوب ترین و دهستان های ئیلاق شمالی و حومه دهگلان با ضریب (۱/۰۰۰) و (۰/۴۸۷)، در پایین ترین سطح کیفیت مسکونی از میان پنج شهرستان قرار گرفته اند.

کلمات کلیدی: مسکن، مسکن روستایی، شاخص های مسکن، شهرستان دهگلان

مقدمه

یکی از مهم ترین ضروریات زندگی روستاییان، بهره مندی از مسکن و فضاهای متنوع ساختاری- کارکردی وابسته به آن است. خانه روستایی طی گذر زمان دچار تحولاتی شده که آثار آن را می توان در ماهیت و کالبد آن مشاهده نمود. کارکرد عمومی مسکن در وهله نخست سکونتی (زیستی) بوده و بیشتر تداعی کننده مفهوم سرپناه است، اما مسکن روستایی، علاوه بر کارکرد زیستی، دارای ساختار و عملکرد معیشتی نیز می باشند، هرگونه برنامه ریزی و سیاستگذاری در حوزه مسکن روستایی، نیازمند ارزیابی و شناخت دقیق آن است. ارزیابی و تحلیل مسائل کمی و کیفی مسکن از طریق ابزاری صورت می گیرد که به صورت متغیر هایی به نام شاخص های مسکن مطرح بوده و بیانگر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی مسکن است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۶، ۵۱). گذشت زمان و گرایش بشر به بهره مندی از رفاه بیشتر باعث تغییرات ساختاری-کارکردی و همچنین بهبود و رشد شاخص های مسکن روستایی شده است و امروزه به دلیل سکونت ۴۷ درصد جمعیت جهان در نواحی روستایی (World bank, 2014, 121) و وجود مسائلی همچون مهاجرت کارگران و کشاورزان روستایی (Michael and etal, 2014, 121) و همچنین بافت فرسوده موجود در سکونتگاه های روستایی، دولت ها با سیاستگذاری و اجرای راهکارهای مختلف در تلاش برای بهبود ابعاد مختلف کیفیت مسکن روستایی هستند. تکنیک ساخت و الگوی تامین مسکن روستایی به همان اندازه که متاثر از عوامل طبیعی است، از ساختار ذهنی و اجتماعی روستائیان نیز تاثیر می پذیرد (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۳۷) و امروزه کارکرد مسکن روستایی همچنان بسیار فراتر از کارکرد مسکن در نواحی شهری است (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۰، ۷۴) به طوری که مسکن در روستاها، علاوه بر پاسخگویی به نیاز سکونتی و تامین امنیت و حریم خانوار، حلقه ای از نظام تولیدی در روستا را در بر می گیرد (رضوانی، ۱۳۹۰، ۱۴۵). بنابراین مسکن معیشت محور روستایی در ارتباط تنگاتنگ با کارکرد و فعالیت اصلی ساکنین آن است، از سویی دیگر مسکن در روستاها متناسب با شرایط محیطی، اجتماعی و اقتصادی جامعه روستایی شکل می گیرد (فاطمی کلاشمی و همکاران، ۱۳۹۵، ۱۵۳) و هر گونه تغییر و تحول در ساختار و کارکرد آن باعث تغییر و دگرگونی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی می شود. تدوین برنامه ای جامع در بخش مسکن، نیازمند شناسایی و تجزیه و تحلیل ابعاد و اجزای مختلف مسکن است. شاخص های مسکن نه تنها به عنوان ابزاری توصیفی به بیان وضع موجود مسکن از ابعاد مختلف می پردازند، بلکه ابزار مناسبی نیز برای بخش معیارها و ضوابط در روند تحول آن به شمار می روند (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۶، ۳۲۱). بافت فرسوده روستایی و عدم دسترسی به امکانات حداقلی، عدم توجه دولت ها به مقوله مسکن و اقتصاد روستایی، در برخی موارد باعث متروکه شدن روستاها، آسیب به محیط روستا و در هم گسیختگی بافت اجتماعی روستایی می گردد، سیاستگذاری دولت ها و نحوه مواجهه آن ها با مشکلات مسکن در برخی موارد می تواند دامنه مشکلات روستایی را گسترش دهد زیرا بافت، کارکرد و شیوه معماری مسکن روستایی با آنچه که در شهرها وجود دارد متفاوت است، لذا سیاست هایی که دولت ها در زمینه بهبود مسکن روستایی اتخاذ می کنند نباید صرفا مقاوم سازی را مد نظر داشته باشد. مسکن روستایی در ایران به لحاظ الگوی ساخت در مرحله گذار از الگوی سنتی به الگوی جدید و مدرن قرار دارند، الگوی جدید ساخت و ساز مسکن روستایی غالبا برگرفته از الگوی مسکن شهری است که در آن نوعی سیمای شهری تداعی می شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۳، ۲)

و استاندارد شاخص های مسکن روستایی نیز به تبع این تغییرات، دامنه ای گسترده تر را شامل می شود. در برنامه ریزی برای تامین مسکن در نواحی روستایی، نهادهایی مانند بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و کمیته امداد امام خمینی (ره) فعالیت داشته اند، بنیاد مسکن با فراهم آوردن زمینه ارائه تسهیلات و نظارت بر اجرا و نحوه ساخت، در توسعه مسکن روستایی قدم برداشته (ریاحی، ۱۳۹۶، ۱۳۹) و سطح استاندارد شاخص ها را در برخی ابعاد مسکن ارتقاء داده است. شاخص های مسکن در واقع ابزاری برای اندازه گیری و سنجش وضع مسکن و روند تحول آن و همچنین ارزیابی موفقیت و تحقق سیاست های مسکن محسوب می شوند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۲، ۲۲).

شهرستان دهگلان یکی از شهرستان های استان کردستان بوده که دارای ۵ دهستان و ۱۲۳ آبادی است که از این تعداد، ۱۰۸ آبادی دارای سکنه می باشند. همچنین تعداد کل خانوار شهرستان بالغ بر ۱۷۱۴۳ خانوار بوده که از این تعداد، ۹۹۵۱ خانوار در مناطق روستایی ساکن هستند. بر اساس آمارها، حدود ۵۵ درصد از مساکن موجود در نقاط روستایی، با وجود طرح ها و سیاستگذاری ها در زمینه نوسازی و بهسازی مسکن روستایی، غیر مقاوم هستند، بنابراین پژوهش حاضر با هدف ارزیابی شاخص های اجتماعی و کالبدی مساکن روستایی شهرستان و تحلیل تطبیقی شاخص های مسکونی ۵ دهستان موجود، در پی پاسخگویی به این سوال است که شاخص های مسکن روستایی در کدام دهستان از مطلوبیت بیشتری برخوردار بوده و به لحاظ کیفیت واحدهای مسکونی، کدام یک از دهستان ها در اولویت قرار دارند.

مبانی نظری

مسکن عبارت است از فضای خوشبختی، که در آن استراحت، خودیابی و آرامش اهمیت پیدا می کند (Galloway and Kapasi, 2014, 32). مهم ترین عامل تاثیرگذار در میزان رضایتمندی فرد از سکونت در یک منطقه، مسکن و شرایط محیطی آن است (بندانی و همکاران، ۱۳۹۴، ۹۳). بنابراین مسکن به عنوان یک کالای بادوام، غیر منقول با داشتن ارزش سرمایه ای (اکبرپور و همکاران، ۱۳۹۵، ۲۴)، ضمن تامین آسایش و رفاه خانوادگی (عبدی قهرودی، ۱۳۸۵)، زمینه لازم برای رشد فردی و جمعی را فراهم می نماید (سرتیپی پور، ۱۳۹۰، ۷) و تامین کننده آسایش، فضای زیستی مناسب، قابلیت دسترسی مناسب (زرگر، حاتمی، ۱۳۹۳، ۴۷) بوده و به عنوان اساسی ترین بخش از فضای کالبدی روستا محسوب می شود که غالباً توسط بخش دولتی و عمومی احداث می گردد (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۳۷). محدودیت در عرضه مسکن و قیمت بالای آن (Gleaser and Gyourk, 2018, 3)، شوک های سیاست پولی به اقتصاد کل در بخش مسکن (Ume, 2018, 23)، تاثیر قابل توجه تغییرات قیمت خانه در اقتصاد کلان (Lee and Song, 2015, 7)، تقاضای رو به رشد مسکن و افزایش فشارهای ناشی از آن به دولت جهت تامین زیرساخت ها و خدمات (CEDA, 2017, 4)، لزوم سیاستگذاری مطلوب و برنامه ریزی بهینه توسط دولت ها را ایجاب می کند. سهم هزینه های مسکن از کل هزینه های سبد خانوار، روز به روز بیشتر شده و انتظارات از مسکن روز به روز پیچیده تر می شود (Pittini and et al, 2015, 5).

مسکن روستایی تجلیگاه شیوه های زیستی - معیشتی است که همواره با مشکلاتی چون کمبود یا نبود اعتبارات لازم، عدم مقاومت، فرسودگی و وجود برخی کاستی ها مانند تداخل فضاهای زیستی و معیشتی مواجه بوده است (یگانه و همکاران، ۱۳۹۶، ۵۱)، که البته این نوع تداخل کارکردی، در اقتصاد خانوار روستایی تاثیر گذار است. روستائیان بسته

به فعالیت های روزانه، روش زندگی و منابع مالی خود، انتظارات متفاوتی از مسکن دارند (Meia, 2011,302). بنابراین مسکن روستایی پدیده ای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی است که برای فراهم کردن شرایط مناسب زیستی برپا شده است (صادقلو و عزیزی، ۱۳۹۶، ۲۲۷). بسیاری از شاخص های مسکن روستایی تحت تاثیر معماری و هویت آن معنا می یابد و در بسیاری از ساخت و سازهای جدید، این معیارها مد نظر قرار نمی گیرد (بیتی، ۱۳۹۱، ۱۲۰). نبود مسکن در یک سکونتگاه، نابودی و متروکه شدن روستا را در پی خواهد داشت، بنابراین مسکن روستایی از مهم ترین نیازهای توسعه روستاها بوده و از نبود برنامه ریزی توسعه و برنامه های اجرایی رنج می برد (قاطعی کلاشمی و کبیری، ۱۳۹۵، ۵). فضای مسکن روستایی ضمن برآورده نمودن نیازهای زیستی، فضایی مولد است که در خدمت تولید است. تجلی کالبدی فعالیت های تولیدی در این نوع مسکن و رابطه متقابل فعالیت های زیستی و معیشتی در زندگی روستایی به شکل گیری فضاهای با عملکرد معیشتی یا عملکرد مختلط زیستی و معیشتی که معماری آن متمایز از فضاهای زیستی است منجر می شود (سرتپی، ۱۳۹۱، ۱۳۹).

یکی از اساسی ترین ارکان نظام طراحی، تامین و ساخت مسکن روستایی، ارزیابی شاخص ها یا نمایانگرهای آن می باشد، با استفاده از این شاخص ها می توان وضعیت حاکم بر نظام مسکن روستایی را ارزیابی نمود و مقیاس واقعیات و رخداد هایی که در این زمینه وجود دارند را از نظر عینی بررسی کرد. اهمیت کاربرد شاخص های مسکن تاجایی پیش رفته که برنامه ریزان مسکن از آن برای تدوین دقیق تر برنامه های بخش مسکن، کمک می گیرند و حتی با استفاده از آن ها، نظر ساکنین را در مورد تایید برنامه های مسکن و رضایت آن ها از جنبه های گوناگون مسکن جویا می شوند (ملکی، ۱۳۸۸، ۳۳). شاخص های مسکن از یک سو، ابزار شناخت وضعیت مسکن در این ابعاد است و از سوی دیگر ابزاری کلیدی برای توسعه چشم انداز آینده مسکن و برنامه ریزی آن است (احدنژاد و همکاران، ۱۳۹۱، ۳). مهم ترین کاربرد شاخص های مسکن، بالابردن سطح اطلاعات موجود به منظور شناخت شرایط سکونتی است (زیاری و قاسمی قاسموند، ۱۳۹۵، ۲۲۳).

روش های مداخله جهت توسعه مسکن روستایی

مسکن روستایی از جنبه مقاومت بنا و پایداری، بر حسب نوع مصالح بکار رفته و رعایت اصول و قوانین فنی و مهندسی، دارای عمر معینی است و بسته به نوع نیاز و شرایط زمانی، نیاز به اقدامات عملی و تغییر و تحولاتی دارد، در این رابطه سه شیوه مداخله در مسکن وجود دارد که در ادامه به آن پرداخته می شود.

بهبودی: این اصطلاح که معادل واژه «*Improvement*» است، مبنای کار را بر وفاداری به گذشته و حفظ آثار هویت بخش در مسکن روستایی قرار می دهد، فعالیت بهبودی با هدف استفاده از امکانات بالقوه و بالفعل موجود و تقویت جنبه های مثبت و تضعیف جنبه های منفی از طریق حمایت، مراقبت، نگهداری، حفاظت، احیاء، استحکام بخشی و تعمیر، صورت می پذیرد. بهبودی مجموعه اقداماتی را شامل می شود که در زمینه کالبدی، هماهنگ با الگوی اولیه، به حفظ و نگهداری آن می پردازد و در زمینه غیر کالبدی به رونق بخشی حیات درونی آن کمک می کند، در این گونه مداخله حد وفاداری به گذشته اساس کار بوده و با حفاظت کامل از هر آنچه وجود دارد، مفهوم می یابد (مهندسین مشاوران، ۱۳۸۴، ۴).

نوسازی: نوسازی معادل واژه انگلیسی «*Renovation*» است که عبارت است از نوعی مداخله در مسکن که وفاداری به گذشته دارای انعطاف پذیری بیشتری است و برحسب مورد از مداخله اندک تا تغییر را می تواند شامل شود. فعالیت نوسازی با هدف افزایش کارایی و بهره وری و همچنین بازگرداندن حیات به بافت مسکونی می باشد و از طریق توان بخشی، تجدید حیات، انطباق و دگرگونی صورت می پذیرد. نوسازی به معنای وسیع کلمه، به مجموعه عملیاتی که از طریق رخدادی غیر منتظره تحمیل می شود (اشرفی، ۱۳۷۷، ۳۸۷) و اغلب اوقات به اهتمام بخش خصوصی صورت می پذیرد، به عبارت دیگر؛ نوسازی یعنی از میان برداشتن تمامی هرچه هست و به جای آن، بنا کردن فضایی نو (فلامکی، ۱۳۸۶، ۷۵).

بازسازی: این واژه معادل لغت انگلیسی «*Reconstruction*» است، عمل بازسازی ساختمان به علت اینکه تخریب به صورت کامل انجام نمی شود، می تواند در صرفه جویی هزینه ها مفید باشد. بازسازی یک ساختمان می تواند از نمای بیرونی گرفته تا تغییرات در نقشه دکوراسیون داخلی را شامل شود. بازسازی مسکن روستایی به دلایلی از جمله فرسودگی بخشی از بنا، منطبق شدن با استانداردهای روز، تغییر سلیق و نیاز به فضاهای جدید صورت می پذیرد. نکته مهم در بازسازی مسکن روستایی، حفظ چارچوب و ساختار کلی مسکن موجود و اعمال تغییرات در جلوه ها و معماری داخلی و بیرونی خانه ها است.

پیشینه پژوهش

جان دیوئی اعتقاد دارد مطالعه منابع، به محقق کمک می کند تا بینش عمیقی نسبت به جنبه های مختلف موضوع تحقیق پیدا کند. این مطالعه باید هم از منابعی باشد که به طور مستقیم در رابطه با موضوع تحقیق بوده و هم از منابعی باشد که به صورت غیرمستقیم با آن موضوع، ارتباط دارد (دلاور، ۱۳۷۵: ۱۸۲). بررسی پیشینه تحقیق، توانایی محقق را در انتخاب اطلاعات مهم و ارتباط آن ها با یافته های تحقیق، نشان می دهد و چارچوبی برای اجرای تحقیق، فراهم می آورد (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶: ۳۲۲)، به همین منظور، در پژوهش حاضر به بررسی پیشینه مطالعات انجام شده در رابطه با موضوع مورد بحث پرداخته شده که نتایج آن به صورت مختصر در ذیل ارائه گردیده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. پیشینه پژوهش

عنوان تحقیق	سال	نویسنده/نویسندگان	نتایج
بررسی وضعیت شاخص های کمی و کیفی اجتماعی مسکن در مناطق روستایی، مورد مطالعه شهرستان ممسنی: استان فارس	۱۳۹۶	ملکی و فهلیانی	این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به شناخت وضعیت شاخص های کمی و کیفی اجتماعی مسکن روستایی شهرستان ممسنی پرداخته است. نتایج بیانگر وضعیت نامناسب شاخص های کمی مسکن و تراکم بالای افراد در واحد مسکونی می باشد. اما از لحاظ شاخص های کیفی اجتماعی، خدمات و تسهیلات اساسی و دوام مصالح ساختمانی مسکن روستایی شهرستان روند بهبود یافته ای داشته اند.
ارزیابی وضعیت شاخص های مسکن گزینی در شهر، نمونه موردی: شهر اهواز	۱۳۹۶	زیاری و همکاران	این پژوهش از نوع هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده ها جزء پژوهش های توصیفی-پیمایشی و به طور کامل، مدل یابی معادلات ساختاری است. گردآوری داده ها بر اساس ۴ شاخص و ۵۵ گویه از طریق پرسشنامه صورت گرفته و نتایج بیانگر این است که ضریب مسیر اجتماعی- فرهنگی بالاترین اولویت برای انتخاب مسکن بوده است و اهمیت و اولویت این شاخص در بین شهروندان به سبب وجود قومیت های مختلف و تفاوت زیاد در شرایط اجتماعی اقتصادی ساکنان و همچنین وجود محلات بافت فرسوده و حاشیه نشین در شهر اهواز می باشد.
تحلیل محرومیت بخش مسکن روستایی در شهرستان های کشور	۱۳۹۶	آستانه و سادات بشیری	هدف این پژوهش، رتبه بندی مناطق روستایی شهرستان های کشور به لحاظ وضعیت محرومیت در بخش مسکن روستایی است. روش مطالعه اسنادی بوده است. نتایج تحقیق نشان داده است که شهرستان های لالی، سروستان، بشارگرد، ملکشاهی، اندیکا، بدترین وضعیت بد مسکنی روستایی و به طور کلی استان فارس دارای بدترین و استان قم دارای بهترین وضعیت بدمسکنی روستایی است.
تحلیل فضایی و سنجش کمی شاخص های مسکن روستایی ایران	۱۳۹۵	ملکی و همکاران	این تحقیق با روش اسنادی-تحلیلی و رویکرد کاربردی، به دنبال روشن ساختن تفاوت های منطقه ای و سطح بندی نواحی همگن در زمینه ابعاد گوناگون مسکن در مناطق روستایی ایران است. از روش تحلیل عاملی و تکنیک ناپسیس فازی برای وزن دهی شاخص ها استفاده گردیده است و نتایج نشان داده است که مناطق روستایی استان های مازندران، اصفهان، البرز و تهران بالاترین سطح برخورداری و مناطق روستایی استان های سیستان و بلوچستان، خراسان جنوبی، هرمزگان و کرمان در پایین ترین سطح از حیث برخورداری از شاخص های مسکن روستایی قرار دارند.
تحلیل فضایی شاخص های توسعه مسکن روستایی با تاکید بر نابرابری درون منطقه ای، مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی	۱۳۹۲	رضوانی و همکاران	این پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی بوده و از ۳۶ شاخص در ابعاد زیربنایی و رفاهی، استحکام و سازه، بهداشتی و امکانات و تسهیلات استفاده شده است. برای رتبه بندی و تجزیه و تحلیل شاخص ها از تکنیک تاپسیس، ویکور و شاخص توسعه انسانی استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که روستاهای دو شهرستان ماکو و چالدران به طور میانگین دارای بالاترین سطح توسعه و روستاهای دو شهرستان نقده و میاندوآب پایین ترین سطح توسعه مسکن روستایی را دارند.

منبع: یافته های تحقیق

محدوده مورد مطالعه

دهگلان یکی از شهرستان های استان کردستان است که از لحاظ موقعیت جغرافیایی در قسمت جنوب شرق استان واقع شده است، همچنین این شهرستان به لحاظ حدود جغرافیایی از شمال به شهرستان های بیجار و دیواندره، از شرق به شهرستان قروه، از جنوب به شهرستان کامیاران و از غرب به شهرستان سنندج محدود می شود و از لحاظ تقسیمات کشوری دارای دو شهر، دو بخش، پنج دهستان (بیلاق شمالی، حومه دهگلان، قروچای، بیلاق جنوبی و سیس) و همچنین دارای ۱۲۳ آبادی است که از این تعداد، ۱۰۵ آبادی دارای سکنه می باشند. تعداد ۷۰ آبادی در بخش مرکزی دهگلان و ۳۵ آبادی در بخش بلبان آباد قرار گرفته اند.

جدول ۲. تقسیمات سیاسی شهرستان دهگلان

شرح	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد شهر	تعداد دهستان	تعداد آبادی	
					دارای سکنه	خالی از سکنه
استان	۲۹۱۳۷	۳۱	۲۹	۸۶	۱۶۷۷	۲۱۳
شهرستان	۱۸۴۳	۲	۲	۵	۱۰۵	۱۸

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

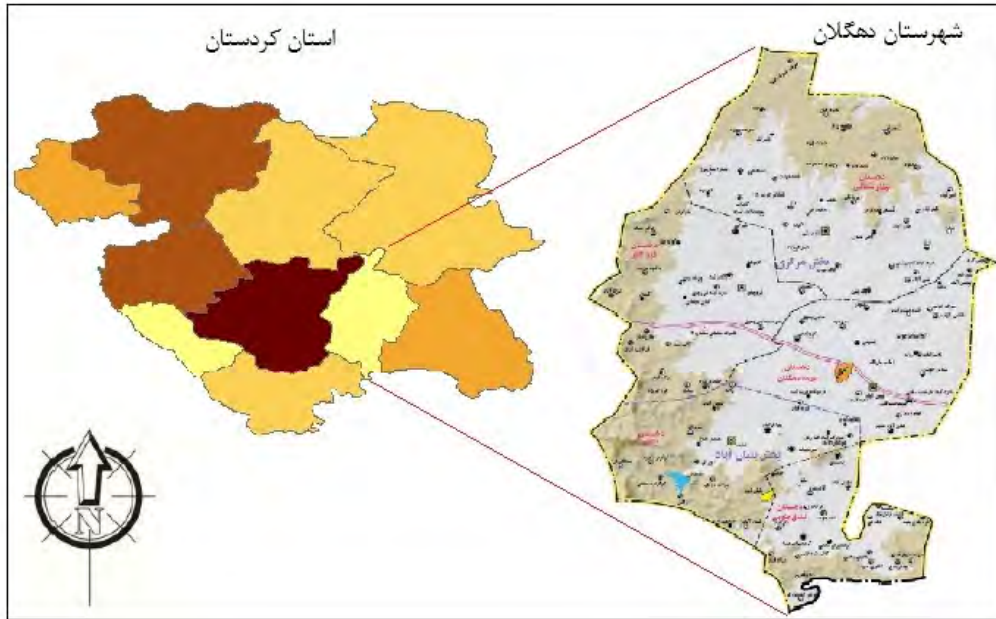
جمعیت شهرستان در سال ۱۳۹۵ برابر با ۶۴۰۱۵ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۰ (۶۲۸۴۴ نفر)، رشد مثبتی داشته است. جمعیت روستایی شهرستان برابر با ۳۴۸۳۰ نفر بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۰ (۳۶۵۶۳ نفر)، روند نزولی داشته است، به عبارت دیگر، میزان روستانشینی در سال ۱۳۹۰، برابر با ۵۸/۲ درصد بوده و در سال ۱۳۹۵، این آمار به ۵۴/۴ رسیده است که در مقایسه با درصد روستانشینی استان (۲۹/۲ درصد) تفاوت قابل ملاحظه ای دارد. همچنین تعداد کل خانوار شهرستان ۱۹۳۸۸ خانوار بوده که ۱۰۶۰۵ خانوار در مناطق روستایی ساکن بوده و بعد خانوار مناطق روستایی شهرستان نیز برابر با ۳/۳ بوده است.

جدول ۳. تعداد جمعیت و خانوار به تفکیک دهستان های شهرستان دهگلان

شرح	سال ۱۳۹۰		سال ۱۳۹۵	
	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت
کل روستاهای استان	۱۳۱۱۶	۵۰۷۷۱	۱۳۴۰۶۶	۴۶۸۷۷۸
روستاهای دهگلان	۹۹۵۱	۳۶۵۶۳	۱۰۶۰۵	۳۴۸۳۰
دهستان بیلاق شمالی	۱۴۷۵	۵۳۵۷	۱۳۸۷	۴۶۰۱
دهستان حومه دهگلان	۱۹۴۲	۷۰۸۰	۲۱۲۱	۷۰۵۴
دهستان قوری چای	۲۱۶۷	۷۷۵۹	۲۳۰۴	۷۵۷۴
دهستان بیلاق جنوبی	۲۵۶۶	۹۷۲۴	۲۸۴۲	۹۲۵۴
دهستان سیس	۱۸۰۱	۶۶۴۳	۱۹۵۱	۶۳۴۷

تعداد کل واحدهای مسکونی شهرستان ۱۶۴۲۱ واحد بوده که ۹۷۳۹ واحد مسکونی در روستاهای شهرستان واقع شده اند که از این تعداد ۴/۵۳ درصد به صورت آپارتمانی و ۹۴/۰۳ درصد به صورت غیر آپارتمانی هستند. همچنین از کل خانوارهای روستایی شهرستان، ۹۳/۱۸ درصد آن ها مالک واحد مسکونی هستند.

نقشه ۱. تقسیمات سیاسی شهرستان و دهستان

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی و ژرف نگرانه است. جامعه آماری تحقیق تعداد ۱۰۵ روستای دارای سکنه شهرستان دهگلان است و روش گردآوری اطلاعات با تکیه بر مطالعه اسنادی از جمله کتب و آمارنامه ها (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵) بوده که بر اساس داده های موجود، تعداد ۶ شاخص کمی و کیفی مسکن روستایی مدنظر قرار گرفته و بر اساس این داده ها، سطح برخورداری از این شاخص ها در هر دهستان مورد سنجش قرار گرفت. وزن شاخص ها با استفاده از مدل تحلیل سلسله مراتبی *AHP* و با بهره گیری از نظر صاحب نظران تعیین گردید. همچنین جهت رتبه بندی دهستان های شهرستان بر مبنای ضریب بهره مندی از شاخص های مسکن روستایی از تکنیک ویکور استفاده گردید.

جدول ۴. شاخص های تحقیق

ابعاد	شاخص ها
کابندی و اجتماعی	تراکم خانوار در واحد مسکونی
	تراکم نفر در واحد مسکونی
	نوع تصرف واحد مسکونی (ملکی عرصه و اعیان/اعیان، رهن و استیجاری، سایر)
	نوع بنا (آپارتمانی، غیر آپارتمانی، آلونک، کپر و ...)
	مساحت واحد مسکونی
	مقاومت و استحکام بنا
	نوع مصالح
	درصد مسکن مقاوم
	درصد مسکن نیمه مقاوم
	درصد مسکن بی دوام

منبع: یافته های تحقیق

تکنیک ویکور

مدل *VIKOR* (راه حل سازشی و بهینه سازی چند معیاری) به عنوان یک روش تصمیم گیری چندمعیاره برای حل یک مسئله تصمیم گیری گسسته با معیارهای نامتناسب (واحدهای اندازه گیری مختلف) و متعارض استفاده می شود. این مدل بر رتبه بندی و انتخاب از یک دسته آلترناتیوها، و تعیین راه حل های سازگار برای مساله با معیارهای متعارض متمرکز شده است که می تواند به تصمیم گیرندگان برای رسیدن به تصمیم نهایی کمک کند. راه حل سازگار، یک راه حل احتمالی با نزدیکترین راه حل به ایده آل است و منظور از سازگاری نیز جوابی است که براساس راه حل توافقی حاصل می شود. روش ویکور جهت رتبه بندی گزینه های مختلف به کار می رود و بیشتر برای حل مسائل گسسته کاربرد دارد. این روش بر مبنای راه حل های توافقی بر مبنای معیارهای متضاد می باشد. در این مدل همواره چند گزینه مختلف وجود دارد که این گزینه ها براساس چند معیار به صورت مستقل ارزیابی می شوند و در نهایت گزینه ها براساس ارزش، رتبه بندی می گردند. تفاوت اصلی این مدل با مدل های تصمیم گیری سلسله مراتبی یا شبکه ای این است که برخلاف آن مدل ها، در این مدل مقایسات زوجی بین معیارها و گزینه ها صورت نمی گیرد و هر گزینه به طور مستقل توسط یک معیار سنجیده می شود (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۸۶). مراحل انجام این تکنیک به شرح زیر است.

گام اول: شناسایی معیارها و گزینه ها

شاخص های اصلی (معیارها) و گزینه ها شناسایی شده و ماتریس امتیازدهی گزینه ها براساس معیارها تشکیل می شود. برای امتیازدهی گزینه ها براساس هر معیار از طیف نه درجه ای لیکرت استفاده می شود.

گام دوم: نرمال کردن ماتریس تصمیم گیری

برای این کار ابتدا همه مقادیر ماتریس به توان ۲ رسانده شده و مجموع هر ستون جمع می گردد و سپس جذر مجموع هر ستون گرفته شده و در نهایت بر اساس فرمول زیر عمل می شود:

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

که در این فرمول x_{ij} مقادیر هر معیار برای هر گزینه می باشد.

گام سوم: وزن دار کردن ماتریس نرمال

جهت وزن دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هر یک از گزینه ها بر وزن معیارها ضرب می گردد.

گام چهارم: تعیین مقادیر بالاترین و پایین ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی

در این گام بزرگ ترین و کوچک ترین عدد هر ستون تعیین می گردد. در این جا منظور از بزرگ ترین عدد، یعنی عددی که بیش ترین ارزش مثبت را داراست و کوچک ترین یعنی بیش ترین ارزش منفی، پس اگر معیار ما از نوع منفی باشد، بزرگ ترین عدد برعکس می شود یعنی کوچک ترین می شود بیش ترین مقدار و بالعکس.

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij} \quad (R) \text{ تعیین شاخص مطلوبیت } (S) \text{ و شاخص نارضایتی } (R)$$

در گام بعدی برای گزینه به ازای هر معیار، یک شاخص مطلوبیت به دست می آید که مجموع آن ها شاخص نهایی S_j گزینه را مشخص می کند. بزرگ ترین S_j هر گزینه به ازای هر معیار، شاخص نارضایتی (R) آن گزینه می باشد.

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

f^* = بزرگترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون

f_{ij} = عدد گزینه مورد نظر برای هر معیار در ماتریس نرمال وزنی

f = کوچکترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون

گام ششم: محاسبه مقدار Q و رتبه بندی نهایی گزینه ها

در نهایت از طریق فرمول زیر رتبه بندی نهایی گزینه ها مشخص خواهد شد.

$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1-v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-}$$

V = عدد ثابت ۰,۵

S_j = مجموع مقدار S برای هر گزینه

S = بزرگترین عدد شاخص S برای هر گزینه

S^* = کوچکترین عدد شاخص S برای هر گزینه

R_j = مجموع مقدار R برای هر گزینه

R^- = بزرگترین عدد شاخص R برای هر گزینه

R^* = کوچکترین عدد شاخص R برای هر گزینه

یافته های تحقیق

تحلیل و ارزیابی مسکن در دو بعد کمی و شاخص های کیفی سنجیده می شود، تعداد مسکن موجود و نسبت کمبود مسکن، از جمله مولفه های تحلیل کمی مسکن و نوع اسکلت ساختمان، نوع مصالح بکار رفته، تراکم خانوار در واحد مسکونی و نوع واحد مسکونی (آپارتمانی، غیر آپارتمانی، الونک، کپر و غیره) از مولفه های ارزیابی کیفیت مسکن روستایی است. در ادامه پژوهش، ابتدا به بررسی مهم ترین شاخص های کمی و کیفی مسکن روستایی پرداخته و با شناخت وضعیت موجود، به وزن دهی و رتبه بندی دهستان های شهرستان از لحاظ ضریب برخورداری از شاخص ها می پردازیم.

تعداد خانوار و موجودی مسکن

مولفه های تعداد خانوار و موجودی مسکن روستایی در ارتباط با یکدیگر می باشند و برنامه ریزی و سیاستگذاری مطلوب باعث ایجاد تعادل میان آن ها می گردد، با افزایش تعداد خانوار، تقاضا و نیاز به واحد های مسکونی نیز به تبع آن افزایش می یابد. جدول شماره ۵، جزئیات این مولفه را نشان می دهد.

جدول ۵. تعداد خانوار و موجودی مسکن

شاخص سال ۱۳۹۵	شهرستان دهگلان	استان کردستان	کل کشور
جمعیت روستایی	۳۴,۸۳۰	۴۶۸,۷۷۸	۲۰,۷۳۰,۶۲۵
موجودی مسکن روستایی	۹,۷۳۹	۱۲۴,۵۱۰	۵,۳۷۲,۹۵۲
تعداد خانوار روستایی	۱۰,۶۰۵	۱۳۴,۰۶۶	۶,۰۷۰,۵۴۷
کمبود مسکن روستایی	۸۶۶	۹,۵۵۶	۶۹۷,۵۹۵
بعد خانوار	۳/۳	۳/۵	۳/۴

منبع: یافته های تحقیق

داده های جدول فوق بیانگر آن است که مناطق روستایی شهرستان دهگلان در سال ۱۳۹۵، تعداد ۸۶۶ واحد، کمبود مسکن داشته اند و این ارقام برای استان کردستان و کل کشور به ترتیب ۹۵۵۶ و ۶,۰۷۰,۵۴۷ واحد مسکونی است. حد نرمال تعداد خانوار و موجودی مسکن، برابر می باشد، به عبارت دیگر باید به تعداد کل خانوار های روستایی، مسکن روستایی نیز موجود باشد، بنابراین وضعیت شهرستان با حد نرمال تفاوت معناداری داشته است.

شاخص تراکم خانوار در واحد مسکونی

یکی از مهم ترین شاخص های کیفی مسکن روستایی، تراکم خانوار در واحد مسکونی است. بین تعداد خانوار و کیفیت مسکن ارتباط معکوس وجود دارد به طوری که با کاهش تعداد خانوار در واحد مسکونی، کیفیت زندگی و آسایش ساکنین بهبود پیدا می کند. جدول شماره ۶ به بررسی این شاخص پرداخته است.

جدول ۶. تراکم خانوار در واحد مسکونی

شاخص سال ۱۳۹۵	شهرستان دهگلان	استان کردستان	کل کشور
موجودی مسکن روستایی	۹,۷۳۹	۱۲۴,۵۱۰	۵,۳۷۲,۹۵۲
تعداد خانوار روستایی	۱۰,۶۰۵	۱۳۴,۰۶۶	۶,۰۷۰,۵۴۷
تراکم خانوار	۱/۰۸	۱/۰۸	۱/۲

منبع: محاسبه بر مبنای داده های مرکز آمار ایران

یافته ها، بیانگر آن است که تراکم خانوار روستایی در شهرستان دهگلان (۱/۰۸) از وضعیت چندان مطلوبی برخوردار نیست و این میزان با سطح استان نیز برابر است اما در مقایسه با تراکم خانوار روستایی در سطح کشور دارای تفاوت چشمگیری است، بنابراین می توان گفت که زندگی و سکونت چند خانواری، بر اساس سنت روستاهای ایران همچنان در سطح روستاهای شهرستان و حتی استان کردستان حفظ شده است. حد ایده آل این شاخص برابر با یک خانوار در یک واحد مسکونی است.

شاخص تراکم نفر در واحد مسکونی

این شاخص تعیین کننده کیفیت زندگی و سطح آرامش و آسایش ساکنین است و تحت تاثیر بعد خانوار (تعداد اعضای خانوار) و تراکم خانوار در واحد مسکونی است، کم شدن سطح بهره مندی از فضاها در واحد مسکونی، منجر به کاهش رضایتمندی از کیفیت زندگی خواهد شد، جدول شماره ۷ به این موضوع اشاره دارد.

جدول ۷. تراکم نفر در واحد مسکونی

شاخص سال ۱۳۹۵	شهرستان دهگلان	استان کردستان	کل کشور
جمعیت روستایی	۳۴,۸۳۰	۴۶۸,۷۷۸	۲۰,۷۳۰,۶۲۵
موجودی مسکن روستایی	۹,۷۳۹	۱۲۴,۵۱۰	۵,۳۷۲,۹۵۲
تراکم نفر در واحد مسکونی	۳/۵۷	۳/۷۶	۳/۸۵

منبع: محاسبه بر مبنای داده های مرکز آمار ایران

ارزیابی این شاخص در مقایسه با استان (۳/۷۶) و کل کشور (۳/۸۵)، وضعیت مطلوب تری (۳/۵۷) را نشان می دهد، این شاخص در ارتباط مستقیم با سطح زیر بنای واحد مسکونی است، به طوری که هر چه سطح زیربنای واحد مسکونی وسیع تر باشد، تراکم نفر در واحد مسکونی قابلیت افزایش را دارد.

شاخص نوع تصرف واحد مسکونی

نوع مالکیت و نحوه تصرف واحد مسکونی به طور کلی به دو بخش اصلی ملکی و استیجاری قابل طبقه بندی است. مالکیت عرصه و اعیان و دارا بودن سند مالکیت رسمی واحد مسکونی، یکی از ابعاد کیفی مسکن است و در ارتباط مستقیم با سطح اقتصادی و میزان درآمد خانوار روستایی است. نداشتن مالکیت به ویژه در مسکن روستایی می تواند موانعی را برای فعالیت های اقتصادی ساکنین ایجاد نماید، زیرا مسکن روستایی دارای کارکرد زیستی- معیشتی است و در حالت اجاره ای، شخص موجر دارای محدودیت هایی در دخل و تصرف واحد مسکونی است.

جدول ۸. نوع تصرف واحد مسکونی

سایر	رهن/استیجاری		ملکی عرصه و اعیان/ اعیان			
	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
درصد						
۳,۶۷	۳۸۴	۶,۲۶	۶۵۴	۹۰,۰۷	۹۴۱۷	کل شهرستان
۳,۱۱	۴۲	۳,۷۱	۵۰	۹۳,۱۸	۱۲۵۷	دهستان نیلاق شمالی
۲,۱۹	۴۶	۶,۲۸	۱۳۲	۹۱,۵۴	۱۹۲۵	دهستان حومه دهگلان
۳,۵۵	۸۱	۶,۰۰	۱۳۷	۹۰,۴۵	۲۰۶۴	دهستان قوری چای
۴,۰۸	۱۱۴	۷,۶۳	۲۱۳	۸۸,۲۹	۲۴۶۶	دهستان نیلاق جنوبی
۵,۲۴	۱۰۱	۶,۳۳	۱۲۲	۸۸,۴۳	۱۷۰۵	دهستان سپس

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

داده های موجود در جدول شماره ۸ بیانگر وضعیت مطلوب در رابطه با نوع تصرف واحد مسکونی است، ۹۰/۰۷ درصد خانوارهای روستایی شهرستان دهگلان دارای مالکیت عرصه و اعیان واحد مسکونی خود هستند، مقایسه نسبی دهستان های شهرستان نشان می دهد که دهستان نیلاق شمالی با (۹۳/۱۸) درصد، دارای بالاترین درصد تصرف ملکی است و دهستان نیلاق جنوبی با (۷/۰۶) درصد ملکیت رهن یا استیجاری، کمترین مالکیت شخصی را دارد، در مجموع، وضعیت تصرف و نوع مالکیت مسکن روستایی در سطح شهرستان با (۹۰/۳۳)، وضعیت مطلوبی را نشان می دهد.

شاخص نوع سکونت

شیوه زندگی و معیشت روستاییان تاثیر قابل توجهی در نوع معماری، تعداد طبقات و نوع فضاهای واحد مسکونی روستایی دارد، گسترش افقی و نیاز به فضاهای وسیع جهت فعالیت های متنوع علی الخصوص در طبقه همکف باعث گردیده است که بسیاری از روستاهای ایران به صورت یک طبقه و غیرآپارتمانی باشند. جدول شماره ۹، وضعیت این شاخص را در سطح روستاهای شهرستان دهگلان نشان می دهد.

جدول ۹. نوع سکونت

سایر	آلونک، کپر و ...		غیرآپارتمانی		آپارتمانی			
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۱,۳۹	۱۳۷	۰,۰۵	۵	۹۴,۰۳	۹۲۹۹	۴,۵۳	۴۴۸	کل شهرستان
۲,۷۴	۳۴	۰,۰۰	۰	۹۶,۰۶	۱۱۹۴	۱,۲۱	۱۵	دهستان نیلاق شمالی
۰,۸۶	۱۷	۰,۰۰	۰	۹۵,۶۳	۱۸۸۳	۳,۵۰	۶۹	دهستان حومه دهگلان
۰,۸۸	۱۹	۰,۰۵	۱	۹۵,۱۷	۲۰۵۱	۳,۹۰	۸۴	دهستان قوری چای
۱,۷۱	۴۶	۰,۱۱	۳	۹۲,۶۳	۲۴۹۰	۵,۵۴	۱۴۹	دهستان نیلاق جنوبی
۱,۱۴	۲۱	۰,۰۵	۱	۹۱,۶۱	۱۶۸۲	۷,۱۹	۱۳۲	دهستان سیس

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

یافته های جدول ۹ بیانگر این است که (۹۴/۰۳) از کل واحد های مسکونی شهرستان به صورت غیرآپارتمانی و عموماً یک طبقه می باشند، این شاخص به خوبی، نوع معیشت و فعالیت اقتصادی خانوارهای روستایی شهرستان دهگلان را نشان می دهد، بنابراین مسکن معیشت محور، از ویژگی های مسکن روستایی شهرستان می باشد. ارزیابی تطبیقی وضعیت این شاخص در بین دهستان های شهرستان نشان می دهد که بیشترین شیوه سکونتی غیرآپارتمانی (۹۶/۰۶) را روستاهای دهستان نیلاق شمالی به خود اختصاص داده اند و دهستان سیس با (۷/۱۹) درصد بیشترین واحدهای مسکونی آپارتمانی روستایی را از میان پنج دهستان داشته است.

شاخص مساحت واحد مسکونی

نوع فعالیت و اشتغال ساکنین روستاها (عموما کشاورزی و دامپروری) و نیاز واسع آن ها به فضاهای متنوع و گسترده، نیازمند داشتن مساحت زیاد واحد های مسکونی به انضمام حیاط آن ها می باشد، وضعیت این شاخص در روستاهای شهرستان دهگلان در جدول شماره ۱۰ ذکر گردیده است.

جدول ۱۰. مساحت واحد مسکونی

کمتر از	۷۵-۵۱	۸۰-۷۶	۱۰۰-۸۱	۱۰۱-	۱۵۱-	۲۰۱-	۳۰۱-	۵۰۱ و	اظهار	
۵۰				۱۵۰	۲۰۰	۳۰۰	۵۰۰	بیشتر	نشده	
۷۱۱	۲۷۴۱	۲۱۶۳	۲۸۸۰	۹۰۵	۲۱۹	۷۶	۳۵	۹	۸	کل شهرستان
۸۳	۳۸۴	۱۶۴	۴۳۰	۹۹	۴۴	۱۰	۴	۰	۱	دهستان نیلاق شمالی
۹۷	۵۰۸	۳۷۳	۶۲۸	۲۴۴	۶۳	۲۴	۱۱	۲	۲	دهستان حومه دهگلان
۲۹۹	۶۰۷	۴۴۱	۵۳۱	۱۸۷	۴۱	۱۱	۱۱	۴	۲	دهستان قوری چای
۱۲۱	۷۵۵	۷۵۷	۷۴۶	۱۹۸	۳۶	۱۸	۵	۰	۳	دهستان نیلاق جنوبی
۱۱۱	۴۸۷	۴۲۸	۵۴۵	۱۷۷	۴۶	۱۳	۴	۳	۰	دهستان سیس

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

یافته ها نشان می دهد که بیشترین مساحت واحد های مسکونی (۵۱ تا ۱۰۰) متر مربع است، این آمار به طور واضح بیانگر وقوع تغییراتی در ویژگی های کمی مسکن روستایی است، زیرا فضای زیستی- معیشتی روستایی نیازمند گستره وسیعتری جهت انجام فعالیت های اقتصادی است. بیشتر مساحت در محدوده (۸۱ تا ۱۰۰) متر مربع می باشد که از

میان پنج دهستان موجود، دهستان های ئیلاق جنوبی و حومه دهگلان به ترتیب بیشترین و دهستان های ئیلاق شمالی و قوری چای به ترتیب، کمترین مساحت را در این محدوده (۸۱ تا ۱۰۰ متر مربعی) داشته اند.

شاخص میزان مقاومت بنا (استحکام بنا)

یکی از مهم ترین شاخص های کیفی مسکن روستایی و همچنین یکی از شاخص های تعیین کننده توسعه یافتگی مسکن روستایی، شاخص استحکام بنا می باشد، آمار ها نشان می دهد که بیش از نیمی از مسکن روستایی کشور، دارای استحکام و دوام سازه ای ضعیفی هستند. وضعیت این شاخص در سطح روستاهای شهرستان دهگلان در جدول شماره ۱۱ آمده است.

جدول ۱۱. میزان مقاومت بنا

درصد	کل واحد مسکونی	مسکن بی دوام				مسکن نیمه مقاوم				مسکن مقاوم		
		سایر مصالح	خشت و گل	خشت و چوب	تمام چوب	تمام آجر/سنگ و آجر	بلوک سیمانی	آجر و چوب	آجر و آهن	بتن آرمه	فلزی	
۱۰۰	۹۷۳۹	۹۳	۴۹۴	۹۸۹	۲۲	۲۷۴	۹۶	۲۱۵۴	۴۰۴۲	۱۰۴۵	۵۳۰	کل روستاهای شهرستان
۱۲,۴	۱۲۰۷	۱	۶۲	۱۴۳	۱	۳۴	۳	۷۱۷	۲۱۸	۱۱	۱۷	دهستان ئیلاق شمالی
۲۰,۰	۱۹۵۰	۵	۱۶۵	۱۷۸	۳	۸۹	۳۰	۱۸۶	۱۰۸۵	۵۲	۱۵۷	دهستان حومه دهگلان
۲۱,۹	۲۱۳۲	۶۳	۹۸	۳۷۱	۱۵	۷۸	۱۹	۴۸۷	۶۶۶	۲۲۹	۱۰۶	دهستان قوری چای
۲۷,۱	۲۶۳۶	۲۱	۸۱	۹۶	۲	۴۳	۲۵	۳۳۹	۱۳۷۱	۴۸۰	۱۷۸	دهستان ئیلاق جنوبی
۱۸,۶	۱۸۱۴	۳	۸۸	۲۰۱	۱	۳۰	۱۹	۴۲۵	۷۰۲	۲۷۳	۷۲	دهستان سیس
۱۰۰	۹۷۳۹	۱۵۹۸				۶۵۶۶				۱۵۷۵		کل

منبع: محاسبه بر مبنای داده های مرکز آمار ایران

در تحقیق حاضر، با توجه به نوع مصالح و شیوه ساخت مسکن، طبقه بندی سه سطحی از میزان استحکام بنا انجام گرفت که بر اساس آن، بناهای با اسکلت فلزی و بتن آرمه (مسکن مقاوم)، بناهای با مصالح آجر و آهن، آجر و چوب، بلوک سیمانی و تمام آجر و تمام سنگ (مسکن نیمه مقاوم) و بناهای با مصالح خشت و چوب، سنگ و چوب و سایر موارد (مسکن غیر مقاوم و فرسوده) در نظر گرفته شد. یافته های تحقیق بیانگر آن است که از کل روستاهای شهرستان دهگلان، فقط (۱۶/۲) درصد دارای مقاومت سازه ای و استحکام کافی در مواجهه با انواع مخاطرات هستند و حدود (۶۷/۴) درصد به صورت نیمه بادوام بوده، همچنین حدود (۱۶/۴) درصد نیز هیچگونه استحکامی نداشته و کاملاً فرسوده می باشند. مقایسه تطبیقی دهستان های شهرستان نشان می دهد که واحد های مسکونی روستایی دهستان ئیلاق جنوبی و سیس به ترتیب بیشترین میزان استحکام را داشته و دهستان های ئیلاق شمالی و حومه دهگلان نیز به ترتیب بیشترین میزان فرسودگی مسکن روستایی را داشته اند.

طبقه بندی دهستان های شهرستان دهگلان با استفاده از تکنیک VIKOR

برای یکسان کردن داده ها، ابتدا ماتریس نرمالیزه کردن داده های موجود تشکیل شد.

جدول ۱۲. ماتریس نرمالیزه شده شاخص ها

غیرمقاوم	نیمه مقاوم	مقاوم	
۰/۱۳	۰/۱۵	۰/۰۲	دهستان نیلاق شمالی
۰/۳۳	۰/۲۱	۰/۱۳	دهستان حومه دهگلان
۰/۳۴	۰/۱۹	۰/۲۱	دهستان قوری چای
۰/۱۳	۰/۲۷	۰/۴۲	دهستان نیلاق جنوبی
۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۲۲	دهستان سیس

منبع: یافته های تحقیق

بعد از استاندارد سازی، از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی AHP وزن هر کدام از سه شاخص (مسکن مقاوم، نیمه مقاوم و غیرمقاوم) برای هر دهستان محاسبه گردید، سپس با محاسبه ایده آل مثبت (f_i) و منفی ($-f_i$)، در گام بعدی اقدام به ترسیم ماتریس فاصله گزینه ها از ایده آل مثبت و منفی گردید.

جدول ۱۳. ماتریس فاصله گزینه ها از ایده آل مثبت و منفی

غیرمقاوم	نیمه مقاوم	مقاوم	
۰/۱۸۸	۰/۲۱۸	۰/۲۸۲	دهستان نیلاق شمالی
۰/۱۵۲	۰/۱۹۵	۰/۲۳۵	دهستان حومه دهگلان
۰/۱۰۳	۰/۲۰۳	۰/۲۰۲	دهستان قوری چای
۰/۱۹۰	۰/۱۷۴	۰/۱۱۹	دهستان نیلاق جنوبی
۰/۱۶۷	۰/۲۰۷	۰/۲۰۰	دهستان سیس

منبع: یافته های تحقیق

در این مرحله اقدام به ترسیم ماتریس شاخص مطلوبیت (S_i) و شاخص نارضایتی (R_i) گردید و بر اساس آن شاخص ویکور (Q) محاسبه و نهایتاً رتبه و اولویت هر کدام از دهستان ها بر اساس سه شاخص مذکور تعیین گردید. جدول ۱۴. ماتریس شاخص مطلوبیت (S_i) و شاخص نارضایتی (R_i)، شاخص ویکور (Q) و رتبه نهایی

Rank	Q	R _i	S _i	
۵	۱/۰۰۰	۰/۲۸۲	۰/۶۸۸	دهستان نیلاق شمالی
۴	۰/۴۸۷	۰/۲۳۵	۰/۵۸۲	دهستان حومه دهگلان
۲	۰/۱۳۳	۰/۲۰۳	۰/۵۰۸	دهستان قوری چای
۱	۰/۰۰۰	۰/۱۹۰	۰/۴۸۲	دهستان نیلاق جنوبی
۳	۰/۳۱۳	۰/۲۰۷	۰/۵۷۳	دهستان سیس

منبع: یافته های تحقیق

هر چقدر ضریب (Q) به عدد صفر نزدیک باشد بیانگر وضعیت مطلوب تر کیفیت مسکن روستایی و هر چقدر این میزان به عدد یک نزدیک شود، کیفیت و استحکام ضعیف بنا را نشان خواهد داد. یافته های موجود در جدول شماره (۱۴) بیانگر آن است که دهستان نیلاق جنوبی با ضریب (۰/۰۰۰) نسبت به سایر دهستان های شهرستان دهگلان از وضعیت مطلوبتری برخوردار بوده و بعد از آن دهستان قوری چای (۰/۱۲۳) دارای وضعیت مطلوب است، همچنین

دهستان ئیلاق شمالی با ضریب (۱/۰۰۰) از میان دهستان های شهرستان دهگلان دارای پایین ترین سطح مقاومت بنا می باشد.

نتیجه گیری

مسکن یکی از مهم ترین نیاز های بشری است که به طور مستقیم بر سلامتی و رفاه انسان تاثیر گذار است و مسکن روستایی به عنوان یکی از عناصر کلیدی روستاهای ایران، از گذشته تاکنون بر اقتصاد و معیشت ساکنین تاثیرگذار بوده است. کیفیت و کمیت مسکن روستایی بر اساس شاخص ها و در ابعاد مختلف سنجیده می شوند و توسعه مسکن روستایی، یکی از جنبه های توسعه روستایی بوده و وضعیت مطلوب آن بیانگر سطح توسعه یافتگی جوامع است. نیاز به مسکنی امن و متناسب با کارکردهای مختلف زیستی و سکونتی یکی از ضروریات جامعه سنتی روستایی ایران است که امروزه اهمیت کمتری برای آن قائل می شوند. تغییر در شیوه معماری، ضعف در برنامه ها و سیر نزولی کاهش جمعیت روستایی، تهدیدی جدی برای مسکن و اقتصاد روستایی است. در تحقیق حاضر، ضمن بررسی ویژگی های مسکن مناسب و شناسایی شاخص های مسکن روستایی، به ارزیابی کمی و کیفی مسکن روستایی شهرستان دهگلان پرداخته شد، داده ها و اطلاعات لازم از طریق مشاهده حضوری، مصاحبه و مطالعات اسنادی گردآوری گردید و براساس آن، وضعیت مسکن روستایی شهرستان دهگلان به تفکیک ۵ دهستان مورد بحث قرار گرفت. یافته های تحقیق بیانگر این است که مسکن روستایی شهرستان دهگلان به لحاظ کمی و کیفی از شرایط مطلوبی برخوردار نبوده و با وجود اجرای طرح ها، برنامه ها و سیاست های دولتی، بیشتر از ۷۰ درصد مسکن روستایی شهرستان دارای بافت نسبتاً فرسوده و غیر ایمن می باشند. تراکم بالای خانوار در واحد مسکونی، مساحت محدود، استفاده از مصالح غیر ایمن و بی دوام، عدم بهره گیری از وام ها و تسهیلات مسکن، کمبود مسکن روستایی حدود (۸۶۶) واحدی، از جنبه های منفی مسکن روستایی شهرستان و مالکیت شخصی و تصرف ملکی حدود (۹۳) درصدی مسکن روستایی از ویژگی های مثبت مسکن روستایی شهرستان است. حدود ۶۵۶۶ واحد مسکونی روستایی شهرستان، از لحاظ استحکام بنا و مقاومت سازه ای، به صورت نیمه مقاوم می باشند و ۱۶/۴ درصد مسکن در برابر انواع بلایای طبیعی در معرض آسیب هستند. در پژوهش حاضر ضمن بررسی شاخص های کمی و کیفی مسکن روستایی و مقایسه تطبیقی پنج دهستان موجود در شهرستان دهگلان، با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) وزن نهایی شاخص ها تعیین و با بکارگیری تکنیک ویکور، به اولویت بندی و طبقه بندی دهستان ها بر اساس سه شاخص (درصد مسکن مقاوم، نیمه مقاوم و غیر مقاوم) پرداخته شد که بر اساس آن، به ترتیب دهستان های ئیلاق جنوبی، قوری چای، سپس، حومه دهگلان و ئیلاق شمالی در رتبه های اول تا پنجم قرار گرفتند، بنابراین از لحاظ استحکام بنا و کیفیت مسکن روستایی، روستاهای دهستان ئیلاق جنوبی در رتبه اول قرار گرفتند و پایین ترین سطح استحکام مسکن روستایی مربوط به دهستان ئیلاق شمالی بود. با توجه به مطالب مذکور، می توان گفت که مسکن روستایی شهرستان به لحاظ کمی و کیفی در وضعیت مطلوبی قرار نداشته و با ویژگی های مسکن بومی سنتی و معیشت محور روستایی فاصله پیدا کرده است، بنابراین لزوم اتخاذ سیاست ها و برنامه های منطبق بر واقعیت و کاربردی در سطح شهرستان به خوبی احساس می شود.

منابع:

۱. احد نژاد، محسن، پاتو، ولی، نادری، افشین، یزدانی، محمدحامد، ۱۳۹۱، ارتقای کیفی مسکن شهری برای رسیدن به توسعه پایدار، اولین کنفرانس ملی بنای ماندگار، اسفندماه، مشهد.
۲. اکبرپور، محمد، جعفری، فیروز، کریمی، یاشار(۱۳۹۵)، واکاوی میزان نگرش مردم از معیارهای مسکن مناسب روستایی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان هشتگرد، نشریه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، صص ۲۳-۴۲.
۳. بازرگان، عباس، سرمد، زهره، حجازی، الهه (۱۳۸۴) روش تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه.
۴. بندانی، میثم، میرلطفی، محمودرضا، کمان باز، معصومه(۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی مسکن قدیم و جدید بر کیفیت زندگی روستاییان، مطالعه موردی: ناحیه سیستان، فصلنامه مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، صص ۹۳-۱۱۲.
۵. بیٹی، حامد(۱۳۹۱)، ارزیابی جایگاه الگوی بومی در برنامه های ساخت و ساز مسکن روستایی، مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی، دوفصلنامه مدیریت شهری، صص ۱۱۶-۱۲۸.
۶. پور احمد، احمد، گروسی، علیرضا، نوری، ابوالفضل، ۱۳۹۲، ارزیابی شاخص های مسکن شهرستان نظرآباد با رویکرد شهر سالم، فصلنامه برنامه ریزی کالبدی- فضایی، صص ۲۱-۳۳.
۷. پور محمدی، محمدرضا، معبودی، محمد تقی، حکیمی، هادی، ۱۳۹۶، بررسی و رتبه بندی مناطق شهری بر اساس شاخص های مسکن، نمونه موردی: ایران، فصلنامه مجلس و راهبرد، صص ۳۱۹-۳۴۲.
۸. حاجی نژاد، علی، فتاحی، احدالله، پایدار، ابوذر(۱۳۹۴)، کاربرد مدل ها و فنون تصمیم گیری در جغرافیا، با تاکید بر برنامه ریزی شهری، روستایی و گردشگری، انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
۹. دربان آستانه، علیرضا، سادات بشیری، بهناز(۱۳۹۵)، تحلیل محرومیت بخش مسکن روستایی در شهرستان های کشور، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره دروم، صص ۱۱۹-۱۳۶.
۱۰. دلاور، علی (۱۳۸۳) روش های تحقیق پیشرفته، تهران: واحد علوم و تحقیقات.
۱۱. رضوانی، محمد رضا، برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، ۱۳۹۰، انتشارات قومس.
۱۲. رضوانی، محمدرضا، اسفرم، یعقوب، حسینی کهنوج، سیدرضا، ۱۳۹۲، تحلیل فضایی شاخص های توسعه مسکن روستایی با تاکید بر نا برابری درون منطقه ای، مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی، فصلنامه برنامه ریزی کالبدی- فضایی، صص ۳۴-۴۹.
۱۳. ریاحی، وحید، پریزادی، طاهر و سنگین استادی، علی. ۱۳۹۶، تحلیل الگوهای تامین مسکن در نواحی روستایی، مورد: شهرستان تایباد باخرز، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ششم، شماره ۲، پیاپی ۲۰، صص ۱۳۷-۱۵۴.

۱۴. ریاحی، وحید، پریزادی، طاهر و قاسمی، ستار. ۱۳۹۵، بررسی نقش تسهیلاتی بانکی مسکن در توسعه روستایی، مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان اشنویه، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، شماره سوم، صص ۷۵-۹۰.
۱۵. زرگر، اکبر، حاتمی خانقاهی، توحید(۱۳۹۳)، وجوه موثر بر طراحی مسکن روستایی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۸، صص ۴۵-۶۲.
۱۶. زیاری، کرامت الله، آروین، محمود، فرهادی خواه، حسین، ۱۳۹۶، ارزیابی وضعیت شاخص های مسکن گزینی در شهر، نمونه موردی: شهر اهواز، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری اهواز، صص ۵۰-۶۲.
۱۷. زیاری، کرامت الله، قاسمی قاسم وند، عزت الله، ۱۳۹۵، ارزیابی شاخص های کمی و کیفی مسکن با رویکرد توسعه پایدار، مطالعه موردی: شهر سامان، پژوهش های جغرافیا و برنامه ریزی شهری، شماره ۲، صص ۱۹۷-۲۲۱.
۱۸. سرتیپی پور، محسن(۱۳۹۰)، پدیدارشناسی مسکن روستایی، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۳، صص ۳-۱۴.
۱۹. سرتیپی پور، محسن(۱۳۹۱)، رویکرد محلی گرایی در معماری روستاهای ایران، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یکم، شماره ۲، صص ۱۴۶-۱۲۹.
۲۰. صادق لو، طاهره، عزیز، ثریا. ۱۳۹۶، ارزیابی ابعاد اثر گذاری طرح های نوسازی و بهسازی مسکن در کیفیت محیط روستا، منطقه مورد مطالعه: دهستان حومه شهرستان شیروان، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۱، شماره ۶۱، صص ۲۲۳-۲۴۰.
۲۱. عبدی قهرودی، علی محمد(۱۳۸۵)، ارزیابی سیاست های بخش مسکن کشور با تاکید بر دوره پس از انقلاب اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، دکتر فرخ مشیری.
۲۲. فاتح، محمد، بابک، داریوش(۱۳۹۰)، معماری روستایی ۱ و ۲، تهران، انتشارات علم و دانش ثامن الحجج، چاپ سوم.
۲۳. فلامکی، محمد منصور(۱۳۸۶)، نوسازی و بهسازی شهری، انتشارات سمت، چاپ دوم.
۲۴. قاطعی کلاشمی، زهرا، کبیری، فاتح. ۱۳۹۵، ارزیابی و آسیب شناسی سیاست تامین مسکن روستایی کشور در برنامه های توسعه پس از انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۵۵.
۲۵. قدیری معصوم، مجتبی، اکبرپورسراسکانرود، محمد. ۱۳۹۰، تحلیل نقش دولت از ساخت مسکن روستایی در برنامه های توسعه(مطالعه موردی: برنامه چهارم توسعه کشور)، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال یازدهم، شماره ۳۴، صص ۷۴-۱۰۱.
۲۶. قدیری معصوم، مجتبی، حجتی پور، محمد و روستا، محمد امین. ۱۳۹۳، آسیب شناسی الگوی جدید مسکن روستایی از منظر توسعه پایدار (مورد: دهستان شوسف در شهرستان نهبندان)، مجله برنامه ریزی فضایی، سال چهارم، شماره ۳، پیاپی ۱۴.
۲۷. کارگر، بهمن، سرور، رحیم(۱۳۹۰)، شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی.

۲۸. محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، اسلامی، لیلا (۱۳۹۶)، تحلیل اثرات اعتبارات مقاوم سازی مسکن بر احساس امنیت خانوار های روستایی، مطالعه موردی: دهستان معجزات، شهرستان زنجان، نشریه علمی-پژوهشی برنامه ریز توسعه کالبدی، صص ۸۱-۹۸.
۲۹. محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، اسلامی، لیلا (۱۳۹۶)، تحلیلی بر اثرات اعتبارات مقاوم سازی مسکن روستایی بر کارکرد تولیدی آن، مطالعه موردی: دهستان معجزات، شهرستان زنجان، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۵۸، صص ۵۱-۶۲.
۳۰. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان کردستان.
۳۱. ملکی، سعید، ۱۳۸۸، بررسی وضعیت شاخص های اجتماعی مسکن در مناطق روستایی شهرستان اهواز، مسکن و محیط روستا، صص ۳۳-۴۹.
۳۲. ملکی، سعید، امیری فهلیانی، محمدرضا، ۱۳۹۶، بررسی وضعیت شاخص های کمی و کیفی اجتماعی مسکن در مناطق روستایی، مورد مطالعه شهرستان ممسنی: استان فارس، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، صص ۱-۲۴.
۳۳. ملکی، سعید، حسینی کهنوج، سیدرضا، ویسی، الهام، رحمانی لیر، پیروز، ۱۳۹۵، تحلیل فضایی و سنجش کمی شاخص های مسکن روستایی ایران، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، صص ۲۱-۴۱.
۳۴. مهندسین مشاور شاران (۱۳۸۴)، راهنمای شناسایی و مداخله در بافت های فرسوده، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی.
۳۵. Alice Pittini, Laurent Ghekiere, Julien Dijol, Igor Kiss. 2015. *Housing Europe, the European Federation for Public, Cooperative and Social Housing Brussels.*
۳۶. CEDA., 2017. *CEDA – the Committee for Economic Development of Australia.*
۳۷. Edward Glaeser and Joseph Gyourko., 2018, *The Economic Implications of Housing Supply, Journal of Economic Perspectives—Volume 32, Number 1—Winter 2018* ۳۰۳-۳۱۸.
۳۸. Ejindu Ume., 2018, *The impact of monetary policy on housing market activity: An assessment using sign restrictions, Economic Modelling 68 (2018) 23–31.*
۳۹. Galloway, L. and I. Kapasi (2014). "Rural home-based businesses and their contribution to rural lives, *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies.*
۴۰. Lee, J., Song, J., 2015. *Housing and business cycles in Korea: a multi-sector Bayesian DSGE approach. Econ. Model. 45, 99–108.*